

УДК 316.422:339.3

Мельник І.М.
*кандидат економічних наук,
доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи
Львівського торговельно-економічного університету*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СФЕРИ ТОВАРНОГО ОБІГУ ЯК СКЛАДНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена дослідженню теоретичних аспектів модернізації сфери товарного обігу в економічних теоріях. Досліджено риси та ознаки сфери товарного обігу як складної системи, яка характеризується економічними, соціальними, організаційно-правовими та міжнародними аспектами. Визначено суть, типи та специфічні характеристики модернізації сфери товарного обігу, які зумовлені природою торгівлі, специфікою її діяльності, структурою ресурсного потенціалу, характером внутрішніх та зовнішніх відносин. У результаті аналізу еволюції теоретичного розвитку природи товарного обігу виокремлено соціально-економічні аспекти його модернізації. При цьому економічну модернізацію розділено за окремими напрямками. Результатами соціальної модернізації сфери товарного обігу є удосконалення інституційного середовища сфери торгівлі з узгодженням інтересів держави, підприємств торгівлі та споживачів. Виокремлено етапи еволюційного становлення соціально-економічних аспектів модернізації сфери товарного обігу та концепції модернізації в економічних теоріях.

Ключові слова: сфера товарного обігу, система, трансформація, модернізація, соціально-економічні аспекти модернізації, економічна теорія.

Мельник И.М. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ МОДЕРНИЗАЦИИ СФЕРЫ ТОВАРНОГО ОБРАЩЕНИЯ КАК СЛОЖНОЙ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ

Статья посвящена исследованию теоретических аспектов модернизации сферы товарного обращения в экономических теориях. Исследованы черты и признаки сферы товарного обращения как сложной системы, которая характеризуется экономическими, социальными, организационно-правовыми и международными аспектами. Определена суть, типы и специфические характеристики модернизации сферы товарного обращения, обусловленные природой торговли, спецификой ее деятельности, структурой ресурсного потенциала, характером внутренних и внешних отношений. В результате анализа эволюции теоретического развития природы товарного обращения выделены социально-экономические аспекты его модернизации. При этом экономическая модернизация разделена по отдельным направлениям. Результатами социальной модернизации сферы товарного обращения является совершенствование институциональной среды сферы торговли с согласованием интересов государства, предприятий торговли и потребителей. Выделены этапы эволюционного становления социально-экономических аспектов модернизации сферы товарного обращения и концепции модернизации в экономических теориях.

Ключевые слова: сфера товарного обращения, система, трансформация, модернизация, социально-экономические аспекты модернизации, экономическая теория.

Melnyk Iryna. THEORETICAL ASPECTS OF MODERNIZATION OF THE COMMODITY CIRCULATION SPHERE AS A COMPLEX SOCIO-ECONOMIC SYSTEM

The article is devoted to the research of theoretical aspects of the modernization of the commodity circulation sphere in economic theories. The current stage of development of the commodity circulation sphere is characterized by the expansion of the scale, the complication of its basic functions and strengthening its role in the national economy. In the conditions of deepened market orientation of the national economy, the sphere of commodity circulation acquired the features and characteristics of the complex system that contains economic, social, organizational, legal and international aspects. At the same time, the socio-economic role of the sphere of commodity circulation is increasing. Moreover, the active globalization of commodity markets requires the forced modernization of the commodity circulation sphere. Depending on the level of macroeconomic development, exogenous and endogenous factors and the direction of trade policy, the modernization of the commodity circulation sphere can be extensive and intensive. The process of modernization of commodity circulation has its specific characteristics, due to the nature of trade, the specifics of its activities, the structure of resource potential, the nature of internal and external relations. Studying the evolution of the theory of commodity circulation sphere's modernization allows us to distinguish several of its decisive stages and their typical models. One of them is the formation of the classical theory of commodity circulation, the concepts of which involved the transition from protectionism to free trade, the transformation of the system of trade relations, the development of technological progress and labor organization. Whereas in alternative theories of commodity circulation considerable attention is paid to the demand and its determinants. The research of socio-economic modernization of the commodity circulation sphere requires not only the generalization of theoretical aspects, but also the identification of methods and methodological approaches to the study of socio-economic modernization of the commodity circulation sphere.

Keywords: commodity circulation sphere, system, transformation, modernization, socio-economic aspects of modernization, economic theory.

Постановка проблеми. В умовах поглиблення ринкової орієнтації національної економіки сфера товарного обігу набула рис і ознак складної системи, яка містить економічні, соціальні, організаційно-правові та міжнародні аспекти, суть яких полягає у забезпеченні економічного обміну сукупного продукту, задоволенні споживчих потреб населення та суб'єктів господарювання, розвитку системи господарських зв'язків, економічних, соціальних, організаційних та технологічних відносин тощо. Водночас дедалі більше зростає соціально-економічна роль сфери товарного обігу, яка полягає в інтеграції виробництва і споживання, визначає характер руху товарів, його кількісний та якісний склад, а також обумовлює потребу в модернізації товарного обігу з метою забезпечення розвитку і більш ефективного розподілу товарів, які продукуються у виробничих видах економічної діяльності. Більше того, актуальність обґрунтування теоретично-методологічних основ дослідження соціально-економічної модернізації сфери товарного обігу посилюється в умовах трансформаційних змін при переході від однієї системи господарювання до іншої, що об'єктивно потребує перебудови всієї системи торгівлі, механізмів управління її розвитком як для суб'єктів підприємницької діяльності, так і для органів державного управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти модернізації сфери товарного обігу були предметом вивчення як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, починаючи від представників меркантилізму (У. Стаффорд, Т. Мен, Д. Норе, Ф. Гамані, А. Монкретген) і класичної політичної економії (У. Петті, Дж.С. Міль, А. Сміт, Д. Рікардо) до розробників внутрішньогалузевої торгівлі (Р. Фал-

вей, Г. Кієрцковські). Сучасні проблеми модернізації описано у працях В. Апопія, Н. Ситник, Т. Мельник, І. Бураковського та ін. Концепції класичних теорій товарного обігу (XV – поч. XX ст.) стосувалися процесів переходу від протекціонізму до вільної торгівлі, трансформації системи торговельних відносин, розвитку технологічного прогресу та організації праці, в т.ч. інтелектуально-кадрового базису товарного обігу. Тоді як в альтернативних теоріях товарного обігу (XX ст.) значна увага приділена попиту та його детермінантам: недосконалість конкуренції, ролі технологій та ефектові від масштабу виробництва. Водночас дослідження модернізації сфери товарного обігу потребує не лише узагальнення теоретичних аспектів, але й ідентифікацію її соціально-економічних аспектів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження етапів еволюційного становлення соціально-економічних аспектів модернізації сфери товарного обігу в економічних теоріях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для сучасного етапу розвитку сфери товарного обігу характерне розширення масштабів, ускладнення базових функцій і посилення його ролі в національній економіці під впливом ринкових чинників та глобалізаційних процесів. Крім традиційних функцій, товарний обіг активізує вплив на виробництво і споживання, міжрегіональні поставки, міжгалузевий обмін як потужний інтегратор в економічних відносинах. При цьому, активна глобалізація товарних ринків вимагає форсованої модернізації сфери товарного обігу у збалансуванні попиту і пропозиції, оптимізації стадій відтворювального процесу, підвищенні ефективності обміну, інтенсифікації конкурентного середовища, реалізації соціальної політики держави.

Під модернізацією товарного обігу слід розуміти регульований динамічний процес трансформацій існуючих підсистем, структур, механізмів, відносин із активним використанням інтелектуально-кадрового базису з метою посилення конкурентоспроможності і підвищення економічної ефективності галузі. У залежності від рівня макроекономічного розвитку, екзогенних та ендогенних чинників, спрямованості торговельної політики модернізація сфери товарного обігу може бути двох типів: (1) екстенсивна, за якої кількісне збільшення обсягів господарської діяльності підприємств товарного обігу пропорційне зростанню ресурсного потенціалу, насамперед матеріально-технічного і трудового; (2) інтенсивна, яка характеризується випереджальним розвитком кількісних та якісних показників за рахунок нових технологій, методів продажу, організаційних форм, управлінських схем, конкурентних механізмів, маркетингових прийомів.

Процес модернізації товарного обігу має свої специфічні характеристики, зумовлені природою торгівлі, специфікою її діяльності, структурою ресурсного потенціалу, характером внутрішніх та зовнішніх відносин, серед яких: модернізація має комплексний характер, тобто охоплює всі підсистеми товарного обігу; на відміну від галузей реального сектору економіки головним пріоритетом модернізації є не техніко-технологічні аспекти діяльності, а фінансово-економічні і організаційно-управлінські; детермінантами модернізації в сфері товарного обігу виступають ендогенні та екзогенні фактори; модернізація в сфері товарного обігу має соціально-економічний зміст, оскільки по мірі поглиблення ринкових процесів і десоціалізації суспільства соціальна роль товарного обігу зростає; основною метою модернізації в сфері товарного обігу є підвищення рівня її конкурентоспроможності і соціально-економічної ефективності функціонування [1].

У наукових дослідженнях найбільшого розвитку отримали напрями економічної та соціальної модернізації. Вважаємо, що економічну модернізацію сфери товарного обігу слід розділити за окремими напрямками: (1) матеріально-технічний розвиток (потужності торговельних об'єктів, ступінь зносу основних фондів, фондвідача, інфраструктурні забезпечення торгівлі та ін.); (2) технологічний розвиток (ступінь механізації, автоматизації і комп'ютеризації процесів в торгівлі, впровадження прогресивних технологій, ефективність нових технологій); (3) інноваційний розвиток (зниження витратомісткості, підвищення продуктивності праці та економічної ефективності господарювання); (4) організаційний розвиток (інтернаціоналізація

об'єктів торгівлі, рівень концентрації в торгівлі, диверсифікація торговельної діяльності, тенденції банкрутства об'єктів торгівлі) [1].

Відомою є й соціальна роль модернізації товарного обігу щодо сприяння розвитку соціального капіталу, суспільної творчості, а через неї – національної самобутності та ідентичності, підвищення рівня якості життя, покращення соціальних можливостей держави. Зауважимо, що в економічно розвинених державах результатами соціальної модернізації сфери товарного обігу стало удосконалення інституційного середовища сфери торгівлі з узгодженням інтересів держави, підприємств торгівлі та споживачів.

Результатом аналізу еволюції теоретичного розвитку та природи процесу товарного обігу може стати виокремлення її економічної та соціальної ролей (табл. 1).

Для більш повного розуміння соціально-економічних аспектів модернізації сфери товарного обігу доцільно виокремити етапи їх еволюційного становлення в економічних теоріях – від класичних до альтернативних концепцій товарного обігу. Першою спробою сформулювати теорію товарного обігу, яка узгоджувала торговельні відносини з внутрішньо-економічним розвитком країни, її економічним зростанням була концепція меркантилізму (Т. Мен, А. Серра, А. Монкретьєн), в основі чого було закладено прагнення максимального нагромадження грошового капіталу й мінімального імпорту. При цьому, наявність більшої кількості грошей в обігу стимулює розвиток національного виробництва і підвищує рівень зайнятості. Проте, на початку XVIII ст. товарний обіг був обмежений великою кількістю заборон, які не відповідали потребам виробництва, що підсилювало гостру необхідність переходу до вільної торгівлі [2].

У науковій праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» (1776 р.), А. Сміт піддав критиці головні постулати меркантилістів і розробив теорію абсолютної переваги, яка ґрунтується на твердженні, що окремі підприємства можуть виробляти товари більш ефективно, ніж інші, і на цій основі отримувати абсолютні переваги шляхом реалізації інструментів вільної торгівлі. Водночас товарний обіг є вільним від обмежень і регламентацій з боку держави і функціонує у режимі відкритих ринків і свободи торгівлі [3]. Д. Рікардо в праці «Принципи політичної економії й оподаткування» (1817 р.) розвинув теорію абсолютних переваг і довів, що наявність абсолютних переваг у внутрішньому виробництві того чи іншого товару не є необхідною умовою для розвитку товарного обігу, в

Таблиця 1

Соціально-економічні аспекти модернізації сфери товарного обігу

Економічний аспект	Соціальний аспект
<ul style="list-style-type: none"> • забезпечення економічного обміну сукупного продукту, зокрема, організації постачання товарів із сфери виробництва у сферу споживання; • розвиток товарно-грошових відносин, економічних зв'язків • активізація виробництва та диверсифікація діяльності; • розвиток техніко-технологічної бази економічних агентів, зниження витратомісткості, підвищення продуктивності праці та економічної ефективності господарювання; • детінізація економіки та покращення можливостей захисту внутрішнього ринку і національного товаровиробника, розвиток добросовісної конкуренції; • покращення міжгалузевих та міжсекторальних коопераційних зв'язків; • нарощення експортного потенціалу, інтернаціоналізація товарних об'єктів, глобалізація внутрішніх товарних ринків 	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток людського та соціального капіталу; • розвиток споживчого ринку і покращення якості товарів та послуг; • посилення ступеня задоволення споживчих потреб населення та суб'єктів господарювання; • забезпечення цінової і фізичної доступності товарів для споживачів, економії часу на їх придбання; • технічне регулювання основних параметрів якості та безпечності товарів; • формування високої культури та якості обслуговування; • розширення сфери трудової зайнятості населення; • підвищення рівня та якості життя; • розширення соціальних можливостей держави; • збільшення місткості внутрішнього ринку

свою чергу товарний обіг можливий при наявності порівняльних переваг [4].

Дослідження чинників, які впливають на товарну номенклатуру й обсяг товарного обігу, уможливило в 20-30-их роках ХХ ст. шведським вченим Е. Хекшеру і Б. Оліну удосконалити ключові положення теорії порівняльних переваг і сформулювати концепцію факторів виробництва. Теорема Хекшера-Оліна визнає, що товарний обіг ґрунтується на порівняльних перевагах і підтверджує, що причиною порівняльних переваг є розходження в забезпеченні суб'єктів господарювання факторами виробництва, що аргументує різницю у відносних цінах на товари на різних підприємствах і торгівлю між ними [5].

Однак теорія Хекшера-Оліна часто не підтверджується на практиці, оскільки трудонасичені економічні агенти продають капіталомістку продукцію, а капіталонасичені – трудомістку. В. Леонтьєв пояснив цей парадокс через модель «кваліфікації робочої сили», відповідно до якої у виробництві беруть участь не три чинники (капітал, земля, праця), а чотири: кваліфікована праця, некваліфікована праця, капітал, земля [6].

У сучасних умовах основним інструментом аналізу товарного обігу виступає стандартна модель, базові поняття якої закладені економістами Ф. Еджуортом та Г. Хаберлером. В основі моделі лежать зростаючі витрати заміщення, в умовах яких суб'єкт господарювання для виробництва кожної додаткової одиниці товару повинен відмовитися від випуску не постійної, а зростаючої кількості іншого товару.

В умовах глибоких і широкомасштабних трансформацій в сфері товарного обігу застосування класичних теорій в контексті обґрунтування соціально-економічних аспектів модернізації сфери товарного обігу ускладнюється через їх неточність у емпіричному підтвердженні. Внаслідок активного розвитку наукомістких і високотехнологічних галузей виробництва, активного застосування Інтернету, ІТ-технологій, зростання відкритості економіки у другій половині ХХ ст. з'явилася низка інноваційних теорій, які сфокусовані на дослідженні попиту та його детермінантів, недосконалої конкуренції, ефекту масштабів виробництва, інтелектуального та кадрового забезпечення суб'єктів господарювання, розвитку техніко-технологічної бази як визначальних елементів товарного обігу.

Так, у 1961 р. теорію технологічного розриву розробив американський економіст М. Познер, яка підтверджує, що підприємство може утримувати провідну позицію у сфері товарного обігу лише за умови постійної інноваційної діяльності, проте ця модель не пояснює якими повинні бути масштаби технологічного розриву, які передумови для їх виникнення та ліквідації [7].

Основні положення теорії життєвого циклу продукції підприємства в сфері товарного обігу розробив Р. Вернон у 1966 р., який виокремив чотири основні стадії: впровадження; зростання; зрілості; спаду [8].

Подальшим важливим еволюційним етапом утвердження теоретичних засад товарного обігу стала теорія представницького попиту розроблена економістом С. Ліндером, в межах якої вчений намагався пояснити структуру товарного обігу через проблеми попиту. Встановлено, що основними положеннями моделі є: (1) умови виробництва залежать від умов попиту; (2) умови вітчизняного виробництва залежать переважно від внутрішнього попиту; (3) зовнішній ринок – це всього лише продовження

внутрішнього ринку, а міжнародний обмін – тільки продовження міжрегіонального [9].

У теорії економії на масштабах виробництва враховано вплив монополізації ринків і неоптимального використання чинників виробництва. Основним у даній концепції є припущення, що підприємства володіють чинниками виробництва приблизно в однакових пропорціях, тому товарний обіг між ними доцільний лише за умов, якщо вони спеціалізуються на виробництві різних галузевих товарів, що дозволяє знижувати витрати за рахунок масового виробництва.

Варто зауважити, що товарний обіг в умовах монополістичної конкуренції з точки зору диференціації номенклатури продукції складається з міжгалузевої (товарний обіг, які належать до різних товарних груп) та внутрішньогалузевої торгівлі (товарний обіг, які належать до однієї і тієї ж самої товарної групи). У свою чергу внутрішньогалузевий товарний обіг не відображає наявності конкурентних переваг, а його розвиток стимулюється за допомогою економії від масштабу та виробництва диференційованої продукції. Тоді як міжгалузевий товарний обіг здійснюється лише за рахунок однорідних товарів, а при диференціації продукції виникає як міжгалузевий, так і внутрішньогалузевий товарний обіг [10].

При розробленні моделі торгівлі вертикально диференційованими товарами Р. Фалвея враховано положення неокласичної теорії різниці у факторозабезпеченості як визначального чинника спеціалізації, при цьому, якість визначають відношення обсягів капіталу до праці, що застосовують у виробничому процесі. Таким чином, праценадлишкові підприємства матимуть порівняльну перевагу в торгівлі товарами низької якості, а капіталонадлишкові підприємства – у торгівлі капіталointенсивними товарами [11].

Таким чином, в результаті наукових досліджень сформулювалося декілька концепцій модернізації сфери товарного обігу. Узагальнено охарактеризовані вище результати дослідження соціально-економічних аспектів модернізації сфери товарного обігу в економічних теоріях на рис. 1.

Висновки з проведеного дослідження. Встановлено, що процес модернізації товарного обігу має особливі характеристики, зумовлені природою торгівлі, специфікою її діяльності, структурою ресурсного потенціалу, характером внутрішніх та зовнішніх відносин, серед яких: модернізація має комплексний характер, тобто охоплює всі підсистеми товарного обігу, які органічно взаємодіють і взаємопов'язані в єдину систему; на відміну від галузей реального сектору економіки головним пріоритетом модернізації товарного обігу є не техніко-технологічні аспекти діяльності, а фінансово-економічні і організаційно-управлінські; детермінантами модернізації в сфері товарного обігу виступають ендогенні та екзогенні фактори, при чому останні переважають; модернізація в сфері товарного обігу має соціально-економічний зміст, оскільки по мірі поглиблення ринкових процесів і десоціалізації суспільства соціальна роль товарного обігу зростає; основною метою модернізації в сфері товарного обігу є підвищення рівня її конкурентоспроможності і соціально-економічної ефективності функціонування. У контексті посилення соціально-економічної ролі сфери товарного обігу в системі національного господарства виокремлено економічні та соціальні аспекти модернізації сфери товарного обігу.

Наукові теорії (представники, періоди)	Ключові характеристики теорій	Соціально-економічні аспекти модернізації сфери товарного обігу
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Меркантилізм (У. Стаффорд, Т. Мен, Д. Норе, Ф. Гамані, А. Монкретсьєн, XV–XVIII ст.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ максимальне нагромадження грошового капіталу; ▪ мінімізація імпорту; ▪ державний контроль за усіма видами економічної діяльності, в т.ч. товарним обігом, економічний націоналізм 	<ul style="list-style-type: none"> • розвиток національного виробництва і підвищення рівня зайнятості за рахунок збільшення кількості грошей в обігу; • експансія торгового капіталу; • активний протекціонізм
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Класична політична економія (У. Петті, Дж. С. Міль, А. Сміт, Д. Рікардо, XVIII–поч. XIX ст.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ товарний обіг вільний від обмежень і регламентацій з боку держави; ▪ режим відкритого ринку і свобода торгівлі; ▪ вартість товару визначається співвідношенням сукупного попиту та пропозиції на нього 	<ul style="list-style-type: none"> • праця є єдиним чинником виробництва, яка впливає на продуктивність і ціну товару; • повна зайнятість; • дохід від товарного обігу одержується шляхом економії витрат праці та зростання споживання
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Теорія факторів виробництва (Е. Хекшеру, Б. Оліну, В. Леонтьєв, поч. XX ст.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ різна фактормісткість товарів; ▪ різна факторонасиченість окремих підприємств; ▪ на виробництво впливає капітал, земля, висококваліфікована та некваліфікована праця 	<ul style="list-style-type: none"> • товарний обіг ґрунтується на порівняльних перевагах і доводить, що причиною порівняльних переваг є розходження в забезпеченні підприємств факторами виробництва
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Стандартна модель товарного обігу (Ф. Еджуорт, Г. Хаберлер, поч. XX ст.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ пропозиція на ринку характеризується граничною нормою трансформації; ▪ попит на ринку характеризується граничною нормою заміщення; ▪ в основі моделі лежать зростаючі витрати заміщення 	<ul style="list-style-type: none"> • вигреш від товарного обігу складається з виграшу від обміну та виграшу від спеціалізації; • вихідним припущенням відносних переваг є різниця у виробничих можливостях та рівнях споживання
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Теорія технологічного розриву (М. Познер, 1961 р.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ поширення технологій в глобальних масштабах потребує тривалого часового лагу; ▪ монополізація виробництва окремих товарів 	<ul style="list-style-type: none"> • підприємство може утримувати провідну позицію у сфері товарного обігу лише за умови постійної інноваційної діяльності
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Теорія життєвого циклу продукції (Р. Вернон, 1966 р.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ стадія впровадження – рівень продажів низький, прибутки також невисокі; ▪ стадія зростання – збільшення прибутків і зростання обсягів продажу; ▪ стадія зрілості – обсяг продажів і прибутки стабілізуються; ▪ стадії спаду – рівень продажів і прибутків знижується 	<ul style="list-style-type: none"> • тривалість життєвого циклу будь-якого товару є обмеженою; • передумовою продовження життєвого циклу продукції підприємства є диверсифікація продуктового портфеля підприємства та активна інноваційна діяльність
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Теорія представницького попиту (С. Ліндер, 1961 р.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ умови виробництва залежать від умов попиту; ▪ умови вітчизняного виробництва залежать переважно від внутрішнього попиту; ▪ зовнішній ринок – це продовження внутрішнього ринку, а міжнародний обмін – продовження міжрегіонального 	<ul style="list-style-type: none"> • структура товарного обігу розглядається крізь призму проблем попиту; • смаки споживачів залежать від рівня їх доходів; • смаки і вподобання споживачів впливають на виробників
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Теорія економії на масштабах виробництва (Х Кемп, П. Кругман, друга половина XX ст.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ враховано вплив монополізації ринків і неоптимального використання чинників виробництва; ▪ у міру зростання чинників виробництва собівартість одиниці товару знижується в результаті поглиблення спеціалізації виробництва 	<ul style="list-style-type: none"> • товарний обіг доцільний лише за умови, якщо підприємства спеціалізуються на виробництві різних галузевих товарів, що дозволяє знижувати витрати за рахунок масового виробництва
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Теорія внутрішньогалузевої торгівлі (друга половина XX ст.) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ товарний обіг в умовах монополістичної конкуренції з точки зору диференціації номенклатури продукції складається з двох складових: міжгалузевої та внутрішньогалузевої торгівлі 	<ul style="list-style-type: none"> • внутрішньогалузевий товарний обіг стимулюється за допомогою економії від масштабу; • міжгалузевий товарний обіг здійснюється за рахунок однорідних товарів

Рис. 1. Результати узагальнення соціально-економічних аспектів модернізації сфери товарного обігу в економічних теоріях

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ситник Н. С. Модернізація внутрішньої торгівлі України : [монографія]. Львів: Новий Світ, 2013. 318 с.
2. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі. Київ.: Основи, 1996. 241 с.
3. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. М.: Созгиз, 1956. 490 с.
4. Lerner J. 150 years of patent protection. The American economic review. 2002. Vol. 92. № 2. P. 221–225.
5. Хекшер Э.Ф. Влияние внешней торговли на распределение дохода. Вехи экономической мысли. Т. 6. Международная экономика / Э.Ф. Хекшер; пер. с англ. та ред. А.П. Киреев. М.: ТЕИС, 2006. С. 154–173.
6. Леонтьев В.В. Внутреннее производство и внешняя торговля: новое исследование позиций американского капитала / В.В. Леонтьев; ред. А.П. Киреев // Вехи экономической мысли. Т. 6. Международная экономика. М.: ТЕИС, 2006. С. 220–230.
7. Posner M.V. «International Trade and Technical Change». Oxford Economic Papers, New Series, 13. № 3, (October 1961). P. 323–341.
8. Vernon R. «International Investment And International Trade in Product Cycle». Quarterly Journal of Economics 80. № 2 (May 1966). P. 190–207.
9. Linder Staffan Burenstam. An Essay on Trade and Transformation. New York: John Wiley and Sons, 1961.
10. Мельник Т.М. Міжнародна торгівля товарами в умовах глобальної конкуренції : [монографія]. К.: Київ. нац. торг.-екон. у-т, 2007. 396 с.
11. Falvey R.E. Commercial Policy and Intra-Industry Trade. Journal of International Economics. 1981. № 2. P. 24–29.